

Komentari Crnogorskog Telekom-a i odgovori Agencije na nacrt Analize relevantnog veleprodajnog tržišta centralnog pristupa koje se pruža na fiksnoj lokaciji (Tržište 3b)

Oznaka komentara	Br. Strane	Tekst nacrta Analize	Komentar Crnogorskog Telekom-a ¹	Odgovor Agencije na komentare Crnogorskog Telekom-a
A1	18	Slika br. 1: Broj korisnika širokopojasnog pristupa i Slika br. 2: Broj korisnika širokopojasnog pristupa u fiksnim mrežama Izvor: Podaci koje su dostavili operatori	“Na grafikonu su prikazana samo fizička lica (podatak je tačan), ali se u tekstu govori i o fizičkim i pravnim licima.”	Agencija prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a i napraviće odgovarajuće korekcije.
A2	18	Slika br. 3: Broj korisnika mobilnih usluga koji su pristupili internetu putem 2G/3G/4G mreže Izvor: Podaci koje su dostavili operatori	“Za 2019.godinu pogrešan podatak, treba da stoji: 521,649”	Agencija ne prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a jer je analiza bazirana na podacima iz Izvještaja Agencije za 2019. godinu koji se nalaze na zvaničnom sajtu Agencije.
A3	25	Slika br. 14: Učešće operatora u ukupnom broju korisnika širokopojasnog pristupa na maloprodajnom nivou tokom relevantnog perioda Izvor: Podaci koje su dostavili operatori	“Grafik prikazuje samo tržišno učešće u segmentu fizičkih lica tako da treba izmijeniti grafik tj dati podatke o ukupnom broju korisnika, dakle fizička i pravna lica, i onda će podaci podržati konstaciju o vodećoj poziciji datu u tekstu iznad slike. Grafik takodje treba da bude jasniji da sadrži brojčane pokazatelje.”	Agencija prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a i napraviće odgovarajuće korekcije.
A4	36	- uslugu širokopojasnog pristupa koju Crnogorski Telekom pruža za sopstvene potrebe.	„Dodati operatora Mtel koji takodje pruža istu uslugu.“	Agencija nije saglasna sa komentarom Crnogorskog Telekom-a iz sljedećih razloga: Usluge ovog relevantnog tržišta su predmet Referentne ponude operatora sa značajnom tržišnom snagom, ali nisu zaživjele u komercijalnom smislu na crnogorskom tržištu, zbog odsustva tražnje

¹ Komentari su prenijeti u originalu kako su dostavljeni uz dopis 0102-6243/2 od 29.11.2021. godine

			<p>za istim. Saglasno preporukama Evropske komisije o relevantnim tržištima "u slučaju kada ne postoji komercijalno tržište i gdje bi se odsustvo regulacije moglo negativno odraziti na krajnje korisnike na maloprodajnom nivou, opravdano je ustanoviti "zamišljeno" tržište za potrebe potencijalne tražnje. Dakle, u ovom slučaju se treba uključiti implicitno snabdijevanje incumbenta za sopstvene potrebe (eng. <i>self supply</i>)".</p> <p>Nadalje, u Eksplanatornom dokumentu iz 2014. godine (koji je referentan s obzirom da Agencija sprovodi ovaj krug analiza tržišta shodno Preporuci Evropske komisije o relevantnim tržištima iz 2014. godine) u Poglavlju o konceptu samosnabdijevanja (eng. <i>self supply</i>) - strana 18, se decidno navodi: "u slučajevima kada je vjerovatna supstitucija tražnje, tj. kada veleprodajni operatori/tražioci pristupa mogu biti zainteresovani za nabavku veleprodajnih inputa od alternativnih operatora, opravdano je uzeti u obzir samosnabdijevanje (eng. <i>self supply</i>) alternativnih operatora u slučajevima kada:</p> <ul style="list-style-type: none">• nemaju ograničenja u pogledu kapaciteta;• njihovim mrežama ne nedostaje <u>sveprisutnost</u> koju očekuju operatori/tražioci pristupa,• nemaju prepreka za brzi ulazak na veleprodajno tržište usluga". <p>Dakle, prema evropskoj praksi, a kako je navedeno i u Eksplanatornom dokumentu, rasprostranjenost mreža ima značajnu ulogu u procjeni pitanja da li je pristup konkretnoj mreži zamjenjiv iz ugla tražnje.</p>
--	--	--	---

				<p>S obzirom da mreža Mtel-a nije sveprisutna na relevantnom geografskom tržištu, odnosno rasprostranjenost mreže Mtel-a je manja od rasprostranjenosti mreže Crnogorskog Telekom-a, ocjenjujemo da se ne mogu uključiti usluge samosnadbijevanja Mtel-a u definiciju ovog tržišta.</p> <p>Tretman samosnadbijevanja (eng. <i>self supply</i>) i geografski aspekti pokrivenosti mrežom su usko povezani sa procjenom snage direktnih cjenovnih ograničenja. Agencija je zaključila da se potencijalni tražilac usluge pristupa, u slučaju malog ali neznatnog povećanja veleprodajne cijene usluge pristupa mreži Crnogorskog Telekoma, ne bi preorijentisao na korišćenje veleprodajne usluge pristupa mreži Mtel-a iz razloga ograničene geografske pokrivenosti i dodatnih troškova koje bi prouzrokovala takva preorijentacija. Pokrivenost mrežom se uzima u obzir i prilikom utvrđivanja jačine indirektnih cjenovnih ograničenja, jer ograničena geografska pokrivenost smanjuje konkurentski pritisak koji vrše alternativni operatori te će, stoga, i snaga indirektnih cjenovnih ograničenja, odnosno njihovih krajnjih korisnika, takođe, biti ograničena.</p>
A5	44	Što je operator bliži krajnjem korisniku, od tačke gdje se odvija preprodaja do tačke pristupa na DSLAM-u, može sve više uticati na kvalitet sopstvene usluge. Novi operatori mogu s manjim ulaganjima pridobiti krajnje korisnike, ali putem navedene usluge ne mogu u potpunosti diferencirati usluge koje im pružaju. Naime, operator putem bitstream usluge može nuditi samo brzine jednake ili niže od pristupnih brzina koje bivši monopolista nudi na maloprodajnom	„Svi operatori su profitabilno orjentisane kompanije, kojima je cilj da prate trendove u oblasti telekomunikacija i obezbjeđuju korisnicima korišćenje naprednih tehnologija koje podržavaju velike brzine prenosa, a stara bakarna infrastruktura se ne može, s tehničke strane gledano, dugoročno, posmatrati kao razumniji put daljeg napretka, te se stoga forsira razvoj FTTH mreža.	Agencija je saglasna sa komentarom Crnogorskog Telekom-a u pogledu trenda razvoja širokopojsnih mreža na bazi optike i mogućnosti i pravnih pretpostavki za isto nakon donošenja Zakona koji je pomenut u komentaru. Međutim, Agencija ne može zanemariti postojeću bakarnu mrežu Crnogorskog Telekom-a koja u značajnom dijelu obezbjeđuje pružanje maloprodajnih usluga širokopojsnog pristupa internetu.

		<p>nivou, a osim toga ne može ni uticati na mogućnost pristupa krajnjem korisniku, jer plan razvoja mreže zavisi od bivšeg monopoliste.</p>	<p>Valja imati u vidu da je u Crnoj Gori u proceduri donošenje Zakona o korišćenju fizičke infrastrukture za postavljanje elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina čijim će donošenjem operatorima koji su se odlučili za izgradnju sopstvene infrastrukture biti omogućeno korišćenje postojeće kablovske kanalizacije, odnosno bilo koje druge elektronske komunikacione infrastrukture u skladu sa zakonom i odgovarajućim podzakonskim aktima, a čime će se bez sumnje operatorima olakšati gradnja sopstvene infrastrukture. Osim pristupa postojećoj elektronskoj komunikacionoj infrastrukturi, operatorima će u skladu s pomenutim zakonom biti omogućen pristup i drugim fizičkim infrastrukturama koje nijesu elektronska komunikaciona infrastruktura, a prikladne su za postavljanje elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina. Primjena Zakona će olakšati postavljanje i smanjiti troškove postavljanja elektronskih komunikacionih mreža velikih brzina omogućavajući zajedničko korišćenje postojeće fizičke infrastrukture i bržu i jeftiniju izgradnju nove fizičke infrastrukture kroz odredbe o koordinaciji građevinskih radova i olakšavanju dobijanja potrebnih dozvola.“</p>	<p>Stoga, Agencija je i razmatrala usluge pristupa mrežama na bazi bakra i optike kao supstitute i uključila ih u opseg ovog relevantnog tržišta.</p>
A6	45	<p>U dosadašnjem periodu, kao i u periodu na koji se odnosi ova analiza, Crnogorski Telekom je jedini operator <u>koji bi mogao</u> da pruža uslugu bitstream pristupa operatorima tražiocima pristupa na veleprodajnom tržištu centralnog pristupa. Naime, Crnogorski Telekom posjeduje razvijenu i široko rasprostranjenu infrastrukturu <u>da bi mogao</u> pružiti uslugu bitstream pristupa, pristupnu mrežu na bazi bakarne parice i optičkog kabla do krajnjih korisnika, građevinsku infrastrukturu (koja podrazumijeva pristup kablovskoj kanalizaciji) i objekte na kojima se može omogućiti kolokacija.</p>	<p>Pored Crnogorskog Telekoma na istom zamišljenom tržištu djeluju i ostali učesnici, koji pružaju uslugu sami sebi. Na tom tržištu prema podacima koji su prezentovani u ovoj analizi, CT i Mtel imaju približno isti tržišni udio.</p>	<p>Agencija uvažava dio komentara Crnogorskog Telekom-a i koriguje tekst na način da glasi : <i>„U dosadašnjem periodu, kao i u periodu na koji se odnosi ova analiza, Crnogorski Telekom je jedini operator koji <u>je nudio</u> uslugu bitstream pristupa operatorima tražiocima pristupa na veleprodajnom tržištu centralnog pristupa. Naime, Crnogorski Telekom posjeduje razvijenu i široko rasprostranjenu infrastrukturu <u>za pružanje</u> usluge bitstream pristupa, pristupnu mrežu na bazi bakarne parice i optičkog kabla do krajnjih korisnika, građevinsku infrastrukturu (koja</i></p>

	<p>Na taj način, iako stvarno veleprodajno tržište širokopojasnog pristupa ne postoji na crnogorskom tržištu, može se zamisliti tržište na kome bi na strani ponude bio prisutan samo Crnogorski Telekom, koji ovu uslugu pruža sebi samom (eng.<i>self suppy</i>), za potrebe pružanja maloprodajnog fiksnog širokopojasnog pristupa internetu.</p>		<p><i>podrazumijeva pristup kablovskoj kanalizaciji) i objekte na kojima se može omogućiti kolokacija“.</i></p> <p>Uprkos činjenici da Mtel ima približno jednako učešće kao i Crnogorski Telekom na povezanom maloprodajnom tržištu širokopojasnog pristupa internetu, isti nema učešće na relevantnom veleprodajnom tržištu centralnog pristupa, jer usluge samosnabdijevanja Mtel-a nisu supstitut uslugama samosnabdijevanja Crnogorskog Telekom-a.</p> <p>Naime, mreža Mtel-a nije sveprisutna na relevantnom geografskom tržištu, odnosno njena rasprostranjenost je manja od rasprostranjenosti mreže Crnogorskog Telekom-a, iz kog razloga ocjenjujemo da ne treba uključiti <i>self supply</i> Mtel-a u definiciju ovog tržišta.</p> <p>Razlike u stepenu pokrivenosti teritorije Crne Gore širokopojasnim pristupom internetu i mrežama Crnogorskog Telekom-a i Mtel-a potkrijepljuju podaci sa Geoportala Agencije, koji se odnose na kraj relevantnog perioda tj. kraj 2020.godine:</p> <ul style="list-style-type: none">• Crnogorski Telekom ima pokrivenost mrežom putem bakra i optike u svim opštinama (24), dok Mtel ima pokrivenost putem optike u 17 opština na teritoriji Crne Gore. Opštine koje nisu bile pokrivena optikom Mtel-a su: Andrijevića, Gusinje, Kolašin, Plav, Pljevlja, Šavnik i Žabljak;• Crnogorski Telekom ima pokrivenost domaćinstava bakrom 69% i optikom 57%, dok Mtel ima pokrivenost domaćinstava optikom 52% na nivou Crne Gore;
--	--	--	--

				<ul style="list-style-type: none"> • Crnogorski Telekom ima 56.194 korisnika putem xDSL tehnologije i 23.543 korisnika putem FTTx tehnologije, dok Mtel ima 43.923 FTTx korisnika. Drugim riječima, Crnogorski Telekom ima 64%, a Mtel 36% tržišnog učešća posmatrano prema broju korisnika putem bakra i optike.
A7	45	<p>Iako neki operatori (CEDIS, Komunalno, Mtel i dr.) nude usluge veleprodajnog lokalnog pristupa svojoj infrastrukturi i mreži, ni jedan od njih trenutno ne nudi veleprodajne usluge sa ovog relevantnog tržišta.</p>	<p>„Ne nude ali zato Agencija mora uvažiti realnost da je operator Mtel i te kako kvalifikovan da bude određen za operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu i dobije obavezu da kao i Telekom nudi veleprodajne usluge ovog tržišta. S tim u vezi, operatoru Mtel bi bila određena i obaveza troškovnog računovodstva što bi cijenimo bilo od ogromnog značaja za crnogorsko tržište.“</p>	<p>Agencija nije saglasna sa komentarom Crnogorskog Telekom-a iz sljedećih razloga:</p> <p>Regulatorne obaveze, među kojima je i obaveza troškovnog računovodstva, koju Crnogorski Telekom posebno ističe u svom komentaru, mogu se nametnuti samo operatoru sa statusom značajne tržišne snage.</p> <p>Da bi se Mtel potencijalno smatrao, kao i Crnogorski Telekom, operatorom sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu, neophodno je da Agencija utvdi prisustvo zajedničke tržišne snage dva ili više operatora koji, saglasno članu 67 stav 2 ZEK-a, djeluju u tržišnoj strukturi za koju se procijeni da omogućava koordinirane aktivnosti i kolektivnu dominaciju u pogledu ekonomskog uticaja koji im omogućava značajan stepen nezavisnosti u odnosu na njihove konkurente i korisnike, čak i u odsustvu strukturnih ili drugih veza među njima. Navedeno podrazumijeva, saglasno evropskoj praksi u slučaju ologopola, dokazivanje njihovog dugogodišnjeg zajedničkog i koordiniranog djelovanja kojim se narušavaju uslovi konkurencije, a što nije slučaj sa Crnogorskim Telekom-om i Mtel-om na ovom relevantnom tržištu.</p>

A8	46	Na kraju, Agencija zaključuje da se u dimenziju usluga relevantnog tržišta treba uključiti usluga pristupa mrežnoj infrastrukturi koju Crnogorski Telekom pruža za sopstvene potrebe (<i>eng.self supply</i>) nezavisno da li se radi o pristupnoj tehnologiji na osnovu bakarne parice, optičkog vlakna ili na osnovu hibridnog rješenja koje podrazumijeva i bakarnu paricu i optičko vlakno.	„Dodati operatora Mtel.“	Agencija ne prihvata komentar Crnogorskog Telekoma iz razloga navedenih u odgovorima na komentar A4.
A9	46	Agencija smatra da u slučaju hipotetičkog povećanja cijene usluge bitstream pristupa na nivou veleprodaje ni jedan operator neće biti u mogućnosti, u vremenskom periodu na koji se odnosi ova analiza da replicira mrežnu infrastrukturu Crnogorskog Telekoma kako bi pružao uslugu bitstream pristupa, prvenstveno radi visokih troškova izgradnje vlastite pristupne infrastrukture od kojih je većina nenadoknadiva.	<p>„Vjerujemo da su Agenciji kao i široj javnosti poznate sljedeće izjave odgovornog lica operatora Mtel (mada i bez toga pretpostavljamo da operator Mtel dostavlja podatke o svojoj infrastrukturi i da su Agenciji podaci poznati):</p> <p>Investitor.me 13.7.2021 Lučić o podvigu Mtel-a: Veliki je uspjeh biti lider u konkurenciji Telenora i Crnogorskog Telekoma.</p> <p>Iako smo posljednji ušli na tržište kablovskih usluga pokrili smo preko 90 odsto stanovništva Crne Gore optičkom infrastrukturom.</p> <p>Lučić o podvigu MT:tel-a: Veliki je uspjeh biti lider u konkurenciji Telenora i Crnogorskog Telekoma – Investitor</p> <p>Tanjug Subota, 10.11.2018. Lučić je dodao da je m:tel optičkom mrežom pokrio 90% stanovništva i tako omogućio da najveći deo korisnika dobije internet brzine veće od 100 megabita.</p> <p>eKapija M:tel pokriva više od 30% tržišta Crne Gore, shodno tome komentar Agencije sasvim nema smisla.“</p>	<p>Agencija u postupku analize koristi podatke koje dostavljaju operatori u skladu sa ZEK-om, a ne podatke sadržane u navodima iz medija.</p> <p>Polazeći od definicije ovog relevantnog tržišta, a koja obuhvata centralni pristup fiksnoj mreži putem bakra i optike (pristup kablovskoj HFC mreži nije sastavni dio ovog relevantnog tržišta), razlike u stepenu pokrivenosti teritorije Crne Gore širokopojasnim pristupom internetu i mrežama Crnogorskog Telekom-a i Mtel-a ilustruju podaci sa Geoportala Agencije, koji se odnose na kraj relevantnog perioda tj. kraj 2020. godine:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Crnogorski Telekom ima pokrivenost mrežom putem bakra i optike u svim opštinama (24), dok Mtel ima pokrivenost putem optike u 17 opština na teritoriji Crne Gore. Opštine koje nisu bile pokrivena optikom Mtel-a su: Andrijevića, Gusinje, Kolašin, Plav, Pljevlja, Šavnik i Žabljak; • Crnogorski Telekom ima pokrivenost domaćinstava bakrom 69% i optikom 57%, dok Mtel ima pokrivenost domaćinstava optikom 52% na nivou Crne Gore; • Crnogorski Telekom ima 56.194 korisnika putem xDSL tehnologije i

				23.543 korisnika putem FTTx tehnologije, dok Mtel ima 43.923 FTTx korisnika. Drugim riječima, Crnogorski Telekom ima 64%, a Mtel 36% tržišnog učešća posmatrano prema broju korisnika putem bakra i optike.
A10	46	<p>Agencija zaključuje da navedene mreže ne mogu omogućiti pružanje usluge koja je zamjenska usluga usluzi bitstream pristupa zasnovanoj na bakarnim paricama i na optičkom vlaknu.</p> <p>Ako takvi proizvodi postanu standardizovani i komercijalno dostupni u vremenskom okviru ove Preporuke, Agencija će pratiti i eventualno ponude istih uključiti u relevantno tržište proizvoda.</p>	<p>„Na osnovu čega Agencija donosi ovakav zaključak? Ovakvu tvrdnju obradivac teksta analize mora obrazložiti jer ne vidimo razloga zašto mreže drugih operatora ne bi mogle omogućiti pružanje relevantnih usluga. Na isti način kako je Telekomu u prethodnim rundama regulacije nametnuta obaveza pružanja relevantnih veleprodajnih usluga tako sada isto može biti nametnuto drugima.“</p>	<p>Agencija prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a na način što mijenja tekst: „Ako takvi proizvodi postanu standardizovani i komercijalno dostupni u vremenskom okviru ove Preporuke, Agencija će pratiti i eventualno ponude istih uključiti u relevantno tržište proizvoda“.</p> <p>koji sada glasi:“ „Ako ove usluge postanu raspoložive u svim opštinama na teritoriji Crne Gore u periodu do naredne analize, Agencija će iste tretirati kao zamjenske usluge na ovom relevantnom tržištu“.</p>
A11 A12	47	<p>Agencija je razmatrala mogućnost da operator HFC/KDS mreže, kao potencijalni konkurent, počne nuditi uslugu pristupa svojoj mreži istovjetnu usluzi bitstream pristupa. Kablovske mreže trenutno ne podržavaju nijedan oblik veleprodajnog fizičkog pristupa koji bi predstavljao zamjensku uslugu bitstream usluzi. Zato Agencija smatra da pristup putem kablovskih mreža u relevantnom vremenskom periodu ne ulazi u dimenziju usluga veleprodajnog centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište.</p>	<p>„Bitstream usluga na nivou 3 je izvodljiva na kablovskoj infrastrukturi, što se vidi iz primjera u Njemačkoj (BnetzA smatra bitstream pristup putem HFC mreža, kao dio tržišta Bitstreama na nivou 3 u nekoliko posljednjih rundi analize tržišta).</p> <p>U Srbiji rješenjem RATELa 5.7.2019. godine je određen SBB kao SMP i obavezan je da ponudi uslugu na HFC tehnologiji. 5d7f482661716.pdf (ratel.rs) SBB je isto i uradio i objavljena je referentna ponuda. Standardna ponuda za usluge širokopojasnog pristupa SBB_jul2020.pdf (ratel.rs)“</p>	<p>Agencija nije saglasna sa komentarom Crnogorskog Telekom-a iz sljedećih razloga.</p> <p>Da bi se utvrdilo da li različite veleprodajne platforme kao što su bakar, optička vlakna i kablovi treba da budu uključene u jedinstveno veleprodajno tržište, Agencija je primijenila SSNIP test. U ovom kontekstu, Agencija je zaključila da preorijentacija sa bakarnih/ optičkih platformi na kablovsku platformu bi izazvala dodatne troškove prebacivanja uslovljene tehnološkim ograničenjima (troškovi modema, pratećih servisa, instalacioni troškovi itd). Nadalje, supstitutivnost pomenutih platformi je limitirana geografskom rasprostranjenošću kablovske mreže.</p>

				<p>Argument Crnogorskog Telekom-a da je bitstream usluga na nivou 3 izvodljiva na kablovskoj infrastrukturi, nije sporan, međutim da bi neka usluga bila uključena u opseg relevantnog tržišta treba da ima iste ili slične tehničke karakteristike, istu ili sličnu geografsku dostupnost i iste ili slične cjenovne karakteristike.</p> <p>Iskustvo evropskih regulatora i Evropske Komisije iz procedura notifikacija analiza relevantnih tržišta u skladu sa Članom 7 Okvirne direktive pokazuje da je kablovska tehnologija dostupna u značajnom broju država članica, gde je prisutna i relativno rasprostranjena, pri čemu je regulatori smatraju dijelom relevantnog subnacionalnog tržišta nakon sprovedenih geografskih segmentacija unutar ovog relevantnog tržišta. Ovakav pristup nije moguć u slučaju crnogorskog tržišta iz razloga što je geografsko tržište koji je predmet ove analize čitava teritorija Crne Gore.</p> <p>Takođe, u obje države koje su pomenute HVC mreže su počele da se razvijaju znatno ranije nego u Crnoj Gori i imaju veću geografsku dostupnost.</p>
A13	47	Uslugu širokopojasnog pristupa koju Crnogorski Telekom pruža za sopstvene potrebe,	<p>„Dodati i operatora Mtel koji takodje pruža istu uslugu a objektivno ima značajnu tržišnu snagu na tom tržištu, praktično jednako kao Telekom. S tim u vezi, treba dopuniti i sve druge relevantne odredbe ovog dokumenta koji se odnose na mogućnost narušavanja tržišne konkurencije na relevantnom tržištu, obaveze operatora sa značajnom tržišnom snagom itd. U suprotnom zaključci Agencije bi bili zasnovani na pogrešnim podacima i pretpostavkama koje se tiču relevantnog tržišta koje je predmet analize.</p>	<p>Agencija ne prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a iz razloga navedenih u odgovorima na komentare A4 i A7.</p> <p>U svom komentaru Crnogorski Telekom se poziva na Poglavlje Eksplanatornog dokumenta uz Preporuku iz 2014. godine koji se odnosi na Veleprodajni centralni pristup, strana 47, o potencijalnom ukidanju regulacije ovog tržišta na geografskoj osnovi, zanemarujući zaključak da istom</p>

			<p>Neprepoznavanje operatora Mtel da, pored Telekoma, na ovom relevantnom tržištu, ima značajnu tržišnu snagu i tom operatoru ne odrediti regulatorne obaveze po osnovu kojih bi morao kao i Telekom pružati relevantne veleprodajne usluge Regulator direktno negativno utiče na jačanje konkurencije na tržištu jer ne stvara uslove da alternativni operatori koriste te usluge i kod drugih, osim Telekoma, i to na skoro čitavoj teritoriji Crne Gore (i tamo gdje Telekom nije u mogućnosti). Ovo naročito što operator Mtel koji ima i jednako tržišno učešće na tržištu BB kao i Telekom a pored toga posjeduje infrastrukturu koja nedvosmisleno omogućava pružanje relevantnih veleprodajnih usluga (ako se dobro pogleda ono što je definisano u Explanatory Memorandumu na str 41 i 47 na koji se Agencija poziva ali čini se da ne tumači te odredbe na pravi način.“</p>	<p>prethodi geografska segmentacija ovog tržišta i dokazivanje da uslovi konkurencije variraju u pojedinim geografskim područjima.</p> <p>Agencija je odredila da je ovo relevantno tržište po opsegu nacionalno, što znači da relevantno tržište u geografskoj dimenziji čini cijela teritorija Crne Gore. Naime, skladu sa smjernicama i preporukama Evropske komisije, geografska dimenzija relevantnog tržišta je većinom određena na osnovu pokrivenosti mrežom i postojanja jednakog pravnog i regulatornog okvira na određenom geografskom području.</p> <p>S obzirom da se važeći Zakon o elektronskim komunikacijama bazira na starom evropskom regulatornom okviru, Agenciji je isključena mogućnost primjene Smjernica Evropske komisije za analizu tržišta i ocjenu značajne tržišne snage (2018/EC 159/01) i Preporuke Evropske komisije o relevantnim tržištima iz 2020. godine kojima su propisani kriterijumi kojima se nacionalna regulatorna tijela trebaju rukovoditi prilikom određivanja različitih geografskih tržišta i primjene geografski diferenciranih regulatornih mjera.</p>
A14	48	Navedeni zaključak je zasnovan na činjenici da Crnogorski Telekom nudi važeću uslugu koja je dio relevantnog tržišta na cijeloj teritoriji Crne Gore, samo za sopstvene potrebe.	„Dodati i operatora Mtel.“	Agencija ne prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a iz razloga navedenih u odgovorima na komentare A4 i A6.
A15	48	Uslugu širokopojasnog pristupa koju Crnogorski Telekom pruža za sopstvene potrebe,	„Ovdje svakako treba dodati i operatora Mtel a s tim u vezi treba dopuniti i sve druge relevantne odredbe ovog dokumenta koji se odnose na mogućnost narušavanja tržišne konkurencije na relevantnom tržištu, obaveze operatora sa značajnom tržišnom snagom.“	Agencija ne prihvata predlog Crnogorskog Telekom-a iz razloga sadržanih u odgovorima na prethodne komentare.

A16	50	U skladu sa prethodno utvrđenom dimenzijom usluga i geografskom dimenzijom relevantnog tržišta veleprodajnog centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište, a obzirom na to da samo Crnogorski Telekom nudi uslugu veleprodajnog centralnog pristupa na osnovu bakra i optike (to samo za sopstvene potrebe), Agencija zaključuje da Crnogorski Telekom ima 100% tržišno učešće na relevantnom tržištu veleprodajnog centralnog pristupa koji se pruža na fiksnoj lokaciji za proizvode za masovno tržište, a u cilju daljeg pružanja usluga širokopojasnog pristupa (na nivou maloprodaje).	„Da, u dijelu bitstream usluge ali u skladu sa prethodnim komentarima mora se uvažiti činjenica da Mtel ima veliko tržišno učešće u pružanju usluge BB pristupa internetu i da nema nikavih tehnoloških ili drugih smetnji da takvu obavezu dobije i da pruža relevantne usluge.“	Agencija je postupak analize tržišta sproveda na osnovu zaključaka o definiciji ovog relevantnog tržišta u dimenziji usluga i geografskoj dimenziji, a ne na osnovu tržišnih učešća na nizvodnom /maloprodajnom tržištu.
A17	51	Agencija je razmatrala mogućnost investiranja operatora u sopstvenu infrastrukturu u cilju pružanja uslugu pristupa za sopstvene potrebe, odnosno kako bi investiranje takve vrste uticalo na ponašanje Crnogorskog Telekom na relevantnom tržištu, i smatra da je takvo investiranje ograničenog opsega, odnosno da infrastruktura dobijena na taj način čini relativno mali dio ukupne pristupne mreže.	„V Lucić:Lani smo imali rekordnih 44 miliona eura investicija, najviše od 2007. godine kad je osnovana kompanija. Najviše smo investirali u izgradnju optičke mreže, kojom smo pokrili 80 odsto domaćinstava. Lučić: Uložili 44 miliona eura, prihod skočio na 56 miliona – Bankar.me.“	Agencija ne osporava navode iz komentara Crnogorskog Telekom-a, s tim da se isti ne odnose na investicije u izgradnju sopstvene infrastrukture, već na investicije u postavljanje sopstvenog kabla na infrastrukturi drugih operatora, odnosno korišćenje njihovih veleprodajnih usluga.
A18	51	Kako bi izgradio pristupnu mrežu na bazi bakarne parice ili optičkog kabla do krajnjih korisnika, novi operator mora ili sam graditi pristupnu infrastrukturu do krajnjih korisnika ili koristiti pristupnu infrastrukturu drugog operatora. Izgradnja sopstvene pristupne infrastrukture je otežana ne samo zbog visokih i nenadoknadivih troškova koje se odnose na građevinske radove (kopanje kanala, postavljanje cijevi, provlačenje kablova, zatrpavanje iskopanih kanala) već i usled visoke cijene dobijanja potrebnih dozvola (a u nekim slučajevima i nemogućnosti dobijanja istih).	„CT je izdao oko 500km cijevi.“ „Čini se da se zanemaruje izgradnja a naročito stepen izgradjenosti vazdusne mreže.“	Agencija je saglasna sa navodima Crnogorskog Telekom-a, koji samo potvrđuju činjenicu da su drugi operatori primorani da koriste veleprodajne usluge zakupa infrastrukture zbog visokih troškova ulaganja i poteškoća pri dobijanju potrebnih dozvola za izgradnju sopstvene pristupne infrastrukture (Mtel koristi 220 km kablovske kanalizacija od Crnogorskog Telekom-a i 40 km od Komunalnih usluga). S tim u vezi, Agencija ostaje pri navodima komentarisanoj teksta. Agencija ne zanemaruje zajedničko korišćenje elektronske komunikacione infrastrukture (kablovske kanalizacije, kao i stubova javne rasvjete i elektroenergetskih stubova), uzimajući u obzir brojne ugovore
A19				

				koji se odnose na isto i koji, upravo, potvrđuju navode Agencije na koje se ovaj komentar odnosi.
A20	52	Telekom je investirao u tom pravcu, provlačeći optičke kablove kroz postojeću sopstvenu telekomunikacionu kablovsku kanalizaciju. Imajući u vidu da troškovi kopanja učestvuju sa oko 50-80% u ukupnim troškovima izgradnje pristupne mreže, Agencija smatra da je takvom orijentacijom Crnogorski Telekom dodatno učvrstio svoj tržišni položaj u dijelu pristupa telekomunikacionoj mreži, a u cilju daljeg pružanja usluga širokopojasnog pristupa na maloprodajnom nivou.	„Poznato je da od 2016.godine operator Mtel gradi vazdušnu mrežu koja ne podrazumijeva troškove kopanja (i to prije nego je Pravilnikom Agencije to i bilo propisano tj dopušteno).“	Agencija je saglasna sa komentaram da je Mtel u relevantnom periodu gradio vazdušnu mrežu, koja ne podrazumijeva troškove kopanja ali koja, u odsustvu sopstvene infrastrukture (stubova), iziskuje troškove zakupa iste od CEDIS-a i Komunalnih usluga.
A21	52	Agencija smatra da u relevantnom periodu nijedan operator nije bio u mogućnosti da udvostruči (replicira) mrežnu infrastrukturu Crnogorskog Telekoma u onoj mjeri koja bi mogla omogućiti da ugrozi njegov tržišni položaj. Dodatno, po osnovu kontrole ovakve svoje infrastrukture tokom trajanja relevantnog perioda, Crnogorski Telekom je kroz izvršena ulaganja u optičku pristupnu mrežu dodatno ojačao svoj tržišni položaj, a očekuje se da će u narednom periodu nastaviti sa ovakvim trendom.	„90% stanovništva je pokriveno optičkom mrežom Mtela. Nejasno je koje podatke Agencija koristi priikom izvodjenja ovog zaključka. Ukoliko se radi samo o podacima koje su dostavili operatori onda svakako mora provjeriti dostavljene podatke jer moguće da se potkrala greska u podacima koji je dostavio operator Mtel koji je optičkom mrežom pokrio 90% stanovništva (u ranijim komentarima ukazano je na takve izjave odgovornog lica kompanije). U svakom slučaju Agencija treba provjeriti podatke jer bi u suprotnom donosila zaključke o stanju tržišta na moguće pogrečnim premisama i na osnovu takvih zaključaka odredjivala operatora sa značajnom tržišnom snagom. To ne bi bio doprinos razvoju konkrentnosti tržišta jer ukoliko bi na relevantnom tržištu postojao bar još jedan operator sa značajnom tržišnom snagom a objektivno postoji, onda bi imao obavezu pružati usluge ovog relevantnog tržišta koje je predmet analize koje Telekom pruža od 2011godine što bi potencijalnim alternativnim operatorima koji ulaze na tržište omogućilo izbor I dostupnost.“	Agencija ne prihvata komentar Crnogorskog Telekom-a iz razloga što sadrži netačne konstatacije. Agencija koristi isključivo podatke koji operatori dostavljaju u skladu sa Zakonom, te iste smatra relevantnim pri odlučivanju. Argumentacija za ovaj odgovor sadržana je u odgovoru na komentar A6.
A22				

A23	52	Povlašćen pristup tržištima kapitala ili finansijskim resursima predstavlja značajnu pogodnost prilikom ulaska na tržište novim operatorima, dok nedovoljno prepoznatljivi brend potencijalnog operatora ne garantuje lako pridobijanje novih korisnika i vjerovatnoću za uspješno poslovanje i ostvarivanje profita u dogledno vrijeme. Shodno navedenom, izostanak pristupa tržištima kapitala ili finansijskim resursima pod povoljnijim uslovima predstavlja značajnu prepreku za ulazak na tržište.	„Konstatacija dakle ne važi samo za Crnogorski Telekom već i za druge operatore. Ne treba zanemarivati mogućnosti koje imaju operatori Mtel, Telemach je dio United grupe. Dovoljno je pogledati javno dostupne finansijske izvještaje ovih operatora. U svakom slučaju očekujemo da se u finalnom dokumentu izmijeni i ova i brojne slične konstatacije koje se ne mogu odnositi samo na Telekom već i na drugog operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu što smo već i naglasili u jednom od komentara.“	Agencija je saglasna sa konstatacijom Crnogorskog Telekom-a i u tom smislu će korigovati tekst ove Analize.
A24	53	Saglasno prethodno navedenom, Agencija zaključuje da svojom prisutnošću na većem broju relevantnih tržišta Crnogorski Telekom koristi prednosti ekonomije opsega.	„Što ne isključuje da i ostali operatori naročito operator Mtel takodje koristi tu prednost.“	Agencija je saglasna sa konstatacijom Crnogorskog Telekom-a i u tom smislu će djelimično korigovati tekst ove Analize.
A25	56	Prepreke u razvoju tržišne konkurencije.	„Shodno prethodnim komentarima koji dokazuju da operator Mtel treba da takodje bude odredjen za operatora sa značajnom tržišnom snagom na ovom tržištu u potpunom poglavlju treba odraditi promjene koje bi definisale da iste potencijalne prepreke u razvoju konkurencije može, pored Telekoma uzrokovati i operator Mtel kada ne bi imao status SMP operatora.“	Agencija je postupak analize tržišta sprovela na osnovu zaključaka o definiciji ovog relevantnog tržišta u dimenziji usluga i geografskoj dimenziji a ne na osnovu tržišnih učešća na nizvodnom/ maloprodajnom tržištu. Stoga, analiza aktuelnih i potencijalnih prepreka razvoju konkurencije se može odnositi na operatora koji je u postupku analize određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom.
A26	64	Regulatorne obaveze operatora sa značajnom tržišnom snagom.	„Shodno prethodnim komentarima koji dokazuju da operator Mtel treba da bude odredjen za operatora sa značajnom tržišnom snagom na ovom tržištu u potpunom poglavlju treba odraditi promjene koje bi definisale regulatorne obaveze operatoru Mtel čime bi se dodatno pospješila konkurentnost relevantnog tržišta.“	Agencija je postupak analize tržišta sprovela na osnovu zaključaka o definiciji ovog relevantnog tržišta u dimenziji usluga i geografskoj dimenziji a ne na osnovu tržišnih učešća na nizvodnom/ maloprodajnom tržištu. Stoga, Agencija može propisati regulatorne obaveze samo operatoru koji je u postupku analize određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom.